

رومي Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 • Yıl / Year : 2026 • İlkbahar / Spring • Sayı / Issue : 17

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2026 – İlkbahar / Spring – Sayı / Issue: 17

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçi Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Dr. Öğretim Üyesi İlır Rruqa

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

https://dergipark.org.tr/rumeli

https://rumeli.trakya.edu.tr/.

Araştırma Makaleleri / Articles

BİR SÛFÎ MÜFESSİR OLARAK İBN ACİBE’NİN BAZI HABERÎ SIFATLARA YAKLAŞIMI: EL-BAHRU’L-MEDİD BAĞLAMINDA

Geliş Tarihi : 3 Ocak 2025
Kabul Tarihi : 19 Kasım 2025

Enver BAYRAM*

Özet

Son dönemin müfessirleri arasında yer alan İbn Acibe'nin el-Bahrü'l-medid'i, zahiri tefsir ile işâri yorumu bir araya getiren önemli bir tefsir eseridir. İbn Acibe, tefsirinde birçok konuya değindiği gibi haberî sıfatlar meselesini de ele almaktadır. O, haberî sıfatları müteşâbih ayetlerden kabul etmekte ve buna uygun olarak yorumlanmasını salık vermektedir. Ona göre bu ayetler Allah'a uzuv nispet edecek şekilde yorumlanmamalıdır. Bunun yanında o, söz konusu ayetleri işâri tarzda ele alıp yorumlamaktadır. İşâri yorumlamalarında ise merkeze nefis tezkiyesini ve Allah'a mânen yakın olmayı koymaktadır. Zira ona göre insan nefsiyle baş edebildiği ölçüde Allah'a yakın olur. Araştırmamız İbn Acibe'nin bazı haberî sıfatlara yaklaşımını konu edinmektedir. Onun el-Bahrü'l-medid adlı tefsiri bağlamında konu ele alınıp incelenecektir. Araştırmamızda haberî sıfatlarla ilgili âyetlerin daha ziyade işâri tefsir bağlamında ne şekilde ele alınıp incelendiğini ortaya koymayı amaçlamaktayız. Bunu yaparken de önce ayetin zahiri anlamına, peşi sıra işâri mânasına başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, İşâret, Haberî Sıfat, Ayet.

IBN AJIBA’S APPROACH TO SOME KhabARI (SCRIPTURAL) ATTRIBUTES AS A SUFI INTERPRETER: IN THE CONTEXT OF AL-BAHR AL-MADID

Abstract

Al-Bahr al-Madid written by Ibn Ajiba, who was among the interpreters of the last period, is a vital tafsir book that brought together the literal interpretation and the ishâri comment. In his tafsir, he deals with the issue of the khabari (scriptural) attributes as well as many other topics. He considers the Khabari attributes as mutashabih verses and advises interpreting them accordingly. According to him, these verses should not be interpreted as attributing organs to Allah. In addition, he handles and interprets the verses in question allusively. In his ishâri comments, he places the purification of the soul and spiritual closeness to Allah at the center. According to him, a person becomes closer to Allah to the extent that he can cope with his nafs (lower self). Our research focuses on Ibn Ajiba's approach to some khabari attributes. The subject will be discussed and analysed in the context of his tafsir al-Bahr al-Madid. In our research, we aim to reveal how the verses related to the khabari attributes are handled and analysed primarily in the context of ishâri exegesis. In doing so, the literal meaning of the verse and then its allusive meaning will be discussed.

Keywords: Qur'an, Tafsir, Sign, The Khabari (Scriptural) Attributes, Verse.

* Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, enver.bayram@gop.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-7624-4528, DOI:10.53336/rumeli.1612688.

İntihal: Bu makale “iThenticate” intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Bayram, Enver, “Bir Sûfî Müfessir Olarak İbn Acibe'nin Bazı Haberî Sıfatlara Yaklaşımı: El-Bahrü'l-Medid Bağlamında”. *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi* 17 (2026), 66-79. <https://doi.org/10.53336/rumeli.1612688>.

Copyright © CC BY-NC 4.0.

Giriş

Hayatını¹ ilme adayan İbn Acıbe'nin İslamî ilimler sahasında elliye yakın eseri mevcuttur. Bunlardan biri de tefsiri *el-Bahru'l-medid*'dir.² İbn Acıbe'nin tefsiri hem dirâyet tefsirini hem de işârî tefsiri mezcetmektedir. İbn Acıbe, tefsirinde öncelikle âyetlerin birincil (zahirî) manasına, peşi sıra ikincil (bâtinî) anlamına/işaretlerine yönelmektedir. Ayetlerin tefsirini Kur'an'ın tertip sırasına göre yapmaktadır. Zâhir tefsir esnasında rivayetlere başvurduğu gibi, işârî tefsir yaparken de ayetleri tasavvuftaki hal ve makamlara göre yorumlama yoluna gitmektedir. Yine tasavvufta çokça yer verilen nefis, kalp, ruh, şeyh, mürîd gibi kavramlara büyük ölçüde değinmektedir. Bunun yanında Allah'ın haberî sıfatlarını te'vil etmekten de geri durmamaktadır.³

Haberî sıfatlar, Kur'an'ın müteşâbihleri arasında zikredilmektedir. Müteşâbihlerin te'vilinin bilinip bilinmemesine göre âlimler farklı görüşler izhar etmişlerdir. Zira Âl-i İmrân suresinin 7. âyetine binaen Razî, müteşâbihâtın "ilimde derinleşmiş olanlar" tarafından bilinip te'vil edilebileceğini beyan etmektedir.⁴ Buna mukabil Zemahşerî, söz konusu ifadeyi yeni bir cümle başlangıcı olarak kabul etmekte ve müteşâbihin manasının ancak Allah tarafından bilinebileceğini belirtmektedir.⁵ Dolayısıyla söz konusu sıfatlar, selef alimlerince manası bilinemez olarak kabul edilirken, sonraki dönem âlimleri tarafından te'vil edilmeye çalışılmıştır. Ancak müteşâbih âyetlerin manasından kaynaklanan kapalılıktan dolayı, Kur'an'da zikredilen haberî sıfatların ne anlama geldiği hususunda müşküller yaşanmış ve bu hususta son söz söylenememiştir.

İşârî tefsir bağlamında ele aldığımız bu araştırma, İbn Acıbe'nin bazı haberî sıfatlara yaklaşımını konu edinmektedir. İlgili konu dirâyet tefsirlerinin yanı sıra işârî tefsirlerde de ele alınmaktadır. Araştırmamızda İbn Acıbe'nin "*el-Bahru'l-medid*" isimli tefsiri örnek olarak seçilmiştir. Zira İbn Acıbe'nin, "*el-Bahru'l-medid*"inde hem zâhirî hem de bâtinî/işârî yorumlara yer verilmesi bizi örnek olarak bu tefsiri tercih etmeye yöneltmiştir.

Araştırmamızın amacı, haberî sıfatlarla ilgili âyetlerin işârî tefsir bağlamında ne şekilde ele alınıp incelendiğini ele almaktır. Bunu yaparken de Allah'a nisbet edilen organlar, fiil ve yön ile ilgili olan haberî sıfatlar diye ayırmaksızın konuya değinilmiştir. Zira aslolan konuya külli açıdan yaklaşabilmektir. Ancak araştırmada zâhirî mâna-bâtinî mâna ilişkisi göz

¹ İbn Acıbe'nin hayatı için bk. Dilaver Selvi, "Ahmed İbn-Acıbe el-Haseni'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim]* 10/3, (2010), 262-263; Hasan Azzûzî, *Şeyh İbn-Acıbe ve Menhecühü fi't-tefsir* (Mağrib: y.y., 2001), 1/93-95. Ayrıca bk. İbn Acıbe, *el-Bahru'l-medid*, thk. Ömer Ahmed er-Râvi (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 2010), 1/5-14.

² Selvi, "Ahmed İbn Acıbe el-Haseni'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu", 266-268.

³ Bk. İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medid*.

⁴ Râzî, *Tefsîr-i kebir*, 7/146.

⁵ Muhammed el-Hârizmî Zemahşerî, *el-Keşşâf*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407h.), 1/338.

önünde bulundurulmuştur. Zira tefsirlerimizde söz konusu mesele, daha çok zâhirî anlam üzerinden yorumlanmıştır. Bu durum ise işârî/bâtînî mânanın göz ardı edilmesine, dolayısıyla da âyetlerin bütüncül olarak anlaşılıp yorumlanmasını engelleyebilmektedir. Ancak âyetlerin işârî/bâtînî mânalarıyla beraber yorumlanması muhatap kitleye farklı bir bakış açısı kazandırabilmektedir.

Araştırmamızın giriş kısmında haberî sıfatlar ve te'vili meselesi genel olarak ele alınmıştır. Takip eden bölümde ise öncelikle konuyla ilgili âyetlerin zâhirî mânası üzerinde kısaca durulmuş, ardından da İbn Acîbe'nin "*el-Bahrü'l-medîd*" adlı tefsiri özelinde âyetlerin işârî/bâtînî yorumuna yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise İbn Acîbe'nin, ilgili konuya yaklaşımı değerlendirilmiş ve bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

İbn İbn Acîbe'nin Kur'an'da Zikredilen Bazı Haberî Sıfatlara Getirdiği Yorumlar

Kur'an'da Allah'ın birçok sıfatı geçmektedir. İbn Acîbe, bu sıfatların yorumlarıyla ilgili âyetlerin tefsirine değinmektedir. Kur'an'da zikredilen ve İbn Acîbe'nin ele alıp değerlendirdiği bazı haberî sıfatları şöyle sıralamak mümkündür:

1. İstivâ

İstivâ sıfatı, Kur'an'da zikredilen haberî sıfatlardan biridir. Sözlükte "istivâ" kelimesi ortaya çıkmak, kastetmek, yönelmek, yukarı çıkmak, yükseklik gibi manalara gelmektedir.⁶ Selefiyye âlimlerine göre istivâ, "Allah'ın (zatiyla beraber) göklerin üstünde ve arşın ötesinde bulunması" manasına gelmektedir. Nitekim İmam-ı Malik bu sadette şunu ifade etmektedir: "Allah'ın arş üzerine istivâ etmesi bilinir, ancak nasıl istivâ ettiği belli değildir. Buna inanmak vacip, bundan sormak ise bid'attir."⁷ Sonraki âlimlerin büyük çoğunluğu ise istivâyı, "Allah'ın kâinat üzerinde mutlak hâkimiyet kurması" olarak anlamışlardır.⁸ Dolayısıyla selef ve halef alimleri istivâ ifadesinin mahiyetine yönelik görüş birliği içinde değillerdir.

İstivâ kelimesi, yedi âyette⁹ arşa¹⁰, iki âyette semâya¹¹ yönelik bir fiil olarak Allah'a izafe edilmiştir. A'raf suresinin 54. âyetinde ve benzeri âyetlerde¹² belirtildiğine göre Allah

⁶ Mükerrrem-İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, 1414h.), 14/413-414.

⁷ Ebü'l-Meâli Abdülmelik, *el-Akâdetü'n-Nizâmiyye el-Cüveynî*, tah. M. Zahid el-Kevserî (Kahire: b.y., 1992), 33-34; İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 5/386.

⁸ İstivâ için bk. Fahreddin er-Râzi, *Esâsüt't-takdis*, tah. Ahmed Hicazi es-Seka (Beyrut: b.y., 1987), 199-201; İbrahim b. Muhammed Bâcûrî, *Şerhu-Cevhereti't-tevhid* (Beyrut, b.y., 1983), 92; Seyyid Şerif Ali b. Muhammed el-Cürçânî, *Şerhu'l-mevâkıf* (İstahbul: b.y., 1230h.), 501; Ömer et-Taftazânî, *Şerhü'l-makâsıd* (Beyrut: b.y.,1989), 4/174.

⁹ Bk. Tâhâ.20/5; el-Furkân.25/59.

¹⁰ Bk. er-Râd.13/2; Tâhâ.20/5.

¹¹ Bk. el-Bakara.2/29; el-Fussilet.41/11.

¹² er-Râd.13/2.

önce yeri yaratmış, ardından da gökleri yedi gök olarak düzenlemiştir. Sonrasında ise arşa istivâ etmiştir. Ayrıca istivâ kelimesi, Cebrâil'in ufkun zirvesinde durması¹³, Hz. Mûsâ'nın olgunluk dönemine gelmesi¹⁴, Hz. Nûh'un gemiye binmesi ve gemisinin Cûdî dağına demir atması, yine insanların gemi ve hayvanların sırtına çıkıp oturması¹⁵ gibi manalarda kullanılmaktadır.¹⁶ Dolayısıyla söz konusu kelime Kur'an'da farklı anlamlara gelecek şekilde zikredilmektedir.

İbn Acîbe, tefsirinde istivâ kelimesini te'vil etme yoluna gitmektedir. Zira o, Taha suresinin 5. âyetinin tefsirinde Allah'ın arşa istivâ etmesinin mecazi bir ifade olduğunu, bununla Allah'ın bütün kâinatı kudretiyle yaratıp her şeyi idare ve hükmü altına aldığını kastedildiğini belirtmektedir. Yine o, Ra'd suresinin 2. âyetinin tefsirinde arşı, arifin kalbi olarak yorumlamaktadır. Ona göre arifin kalbi, Allah'ı bilme tahtı ve yüce Rabb'in evinin mahallidir.¹⁷ Ayrıca o Allah'ın, rahmaniyet tecellileri ile arş üzerine tecelli edip onu sardığını belirttikten sonra¹⁸ Bakara suresinin 29. âyetinin tefsirinde Allah'ın arşa yönelmesini işârî tarzda ele almaktadır. Ona göre ilimlere açılan kapıların anahtarı Allah'ın elindedir. Dolayısıyla ona ancak Allah'ın dilediği kimseler ulaşır. Yine insanda cehalete açılan bir kapı vardır. Bu kapının anahtarı da insanın kendisidir. Dolayısıyla insan, istediği kapıya yönelmekte serbesttir. Ancak insan, nefsine uyduğu ölçüde Allah'tan uzaklaşır. Nefsinden uzaklaştığı sürece ise, Allah'a yaklaşır. Böylece insanın Allah'a yakın olmasının önemli bir göstergesi de nefisle mücadele etmektir.¹⁹ Görüldüğu gibi İbn Acîbe, Allah'ın arşa istivâ etmesini Allah-insan münasebeti çerçevesinde ele almakta ve bu bağlamda kulun, Allah'a yakın olmada nefisini terbiye etmesinin önemine değinmektedir.

İbn Acîbe, Allah'ın önce arşa, sonra sırasıyla suya, kürsîye, yere ve semaya tecelli ettiğini beyan etmektedir.²⁰ Allah'ın göğe istivâ etmesini, Allah'ın gökyüzünü istediği gibi düzenlemesi olarak yorumlayan İbn Acîbe, daha sonra Fussilet suresinin 11. âyetini işârî olarak ele almaktadır. Ona göre ruh, sema mesabesindedir. Allah, manevi bir latife olan ruhu ve nefsi kendisine çağırıp şöyle seslenmiştir: “Arzu ederek ya da etmeyerek huzuruma çıkın!” Onlar da “arzulayarak geliyoruz” dediler. İbn Acîbe'ye göre ruhlar yedi tabaka halinde yaratılmıştır. Bunlar salihler, ebrâr, nücebâ, nükebâ, evtadlar, aktablar ve gavslardır. Allah, her bir tabaka için özel bir ibadet vahyetmiştir. Bazılarının müşahede ve Allah'ı seyirdir.

¹³ en-Necm.53/6.

¹⁴ el-Kasas.28/14.

¹⁵ Hûd.11/44; el-Mü'minûn.23/28.

¹⁶ Fuad Abdulbâkî, *El-Mu'cem'ul müfehres li'l-Elfazi'l Kur'an'il-Kerîm* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990), 373.

¹⁷ İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3/319.

¹⁸ İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4/261-262.

¹⁹ İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/71-72.

²⁰ İbn Acîbe, *el-Bahru'l-medîd* 5/386-387.

Kimisinin Kur'an okumak ve zikirdir. Diğer bir gurubun rükû ve secdedir. Bir kısmının ise tefekkürdür. Bu sınıflandırma, diğer amel ve ibadet çeşitlerine kadar sürüp gider.”²¹ Böylece İbn Acıbe, Allah'ın göğe istivâsını/yönelmesini işârî tarzda ele almakta, kullukta ruhun ve onun tabakalarının önemine dikkat çekmektedir. Bir taraftan ruhun tabakalarından bahsederken diğer taraftan onun özel ibadetlerini zikretmektedir.

2. Vech

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından bir diğeri ise “vech”tir. Sözlükte “yüz, çehre, surat, yol, üslup, tarz, sebep, vesile, alın, üst, cihet, zât” gibi anlamlara gelen vech kelimesi²² Kur'an'da daha ziyade vechü'llah, vechü rab şeklinde tamlama olarak zikredilmektedir.²³ Müfessirler Allah için de kullanılan bu ifadeyi müteşâbihattan saymışlar ve buna “Allah'ın varlığı, zâtı, kiblesi ve hoşnutluğu” gibi manalar vermişlerdir. Dolayısıyla Allah'ın sıfatlarını insan sıfatlarına benzetmek mümkün olmadığı gibi Allah'ın yüzünü/sûretini yaratılmışların yüzüyle/sûretiyle mukayese etmek de doğru değildir.²⁴ Böylece müfessirler Allah'ın vechi hususunda te'vile gitme yolunu seçmişlerdir.

İbn Acıbe, Allah'ın vechi/zâtından bahseden Bakara suresinin 115. âyetinin tefsirinde vech kelimesini zât olarak tefsir etmektedir.²⁵ Daha sonra söz konusu âyeti işârî olarak yorumlamakta ve kible olarak dönülen yönde O'nun yüce zâtının sırlarının ve ilâhi sıfatlarının nurlarının bulunduğunu beyan etmektedir. Bundan sonra İbn Acıbe, Allah'ın zâtı dışındaki şeylerin kaybolacağını ifade eden Kasas suresinin 88. âyetinin tefsirinde âriflerin Allah'da fâni olduklarını, O'nun dışında her şeyin şu anda ve gelecekte yok olmaya mahkûm olacağını belirtmektedir.²⁶ Görüldüğü gibi İbn Acıbe, vech kelimesini zât anlamına yormakta ve âriflerin Allah'ta fâni olduklarını ifade etmektedir.

İbn Acıbe, Kehf suresinin 28. âyetinin tefsirinde “vech” kelimesine “rıza” anlamını vermekte ve söz konusu âyeti işârî olarak yorumlamaktadır. Ona göre âyette sûfi ve dervişlerle sohbet edip onlarla birlikte olmaya bir teşvik vardır. Zira onların muhabbetinde pek çok sır ve bolca manevi ihsan mevcuttur. Onların meclisinde mürid, tarikatın adabını öğrenir ve güzel ahlaka ulaşır. Nihâyetinde ilahî huzura yaklaşmaya ehil hale gelmiş olur. Zira müridin tek isteği Allah'ı görmek ve O'na kavuşmaktır.²⁷ Böylece İbn Acıbe, tasavvuf yoluna

²¹ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medid*, 6/334.

²² Amr b. Temîm Ferâhîdî, *Kitabü'l ayn*, thk. Mehdi Mahzumî - İbrâhim es-Semaraî (b.y: y.y., ts.), “Vch”, 4/66.

²³ Örnek âyetler için bk. el-Bakara.2/115, 272; er-Ra'd.13/22.

²⁴ Battâl el-Bekrî, *Şerhu-Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Yâsir b. İbrahim (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 10/431; İbn Huzeyme, *Kitâbu't-tevhîd*, thk. Abdulaziz b. İbrahim-eş-Şehvân (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1994), 1/45.

²⁵ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medid*, 2/131.

²⁶ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medid*, 2/131-132.

²⁷ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medid*, 4/157.

girmenin yegâne amacının Allah'ın rızasına nail olup O'na kavuşmak olduğunu beyan etmektedir.

3. Ayn

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından bir diğeri ise “ayn”dır. Sözlükte “ayn” kelimesi, “göz; su gözesi, pınar, çeşme; bir şeyin zâtı ve aslı, kavmin şerefli” gibi manalara gelmektedir.²⁸ Selef alimleri, Allah için bir uzvun olmasının mümkün olamayacağını, halef alimleri ise bunun te'vil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla Allah hakkında kullanılan “ayn” kelimesi ihtiyât ve itinadan kinaye olarak kullanılabileceği gibi bir meleğin nezareti altında iş yapmak olarak da te'vil edilebilir.²⁹

İbn Acîbe, Hûd suresinin 37. âyetinin tefsirinde “gözlerimiz önünde” ifadesini “gözetimimiz altında” şeklinde te'vil etmektedir. Yani “bizim korumamız ve nezaretimizle gemiyi yap” anlamını vermektedir. Yine o, Hz. Cebrail'in Hz. Nuh'un yanına gelerek gemiyi nasıl yapması gerektiğini anlattığı rivâyeti nakletmektedir.³⁰ Ayrıca o, Taha suresinin 39. âyetinin tefsirinde “ayn” kelimesini gözetim ve koruma altına alma şeklinde te'vil etmektedir.³¹ Dolayısıyla İbn Acîbe, ilgili ayetleri Allah'ın gözetimi ve koruması olarak yorumlamaktadır.

İbn Acîbe, Tâhâ suresinin 39. âyetinin tefsirinde “ayn” kelimesinin işârî yorumuna vurgu yapmaktadır. Söz konusu ayetin tefsirinde İbn Acîbe, dervişin dünya hayatında yaşadığı manevî terakkiye dikkat çekmekte ve burada zikredilen söz konusu kelimeyi Allah'ın gözetimi olarak te'vil etmektedir.³² Nihayetinde o, “ayn” kelimesini dervişe/müride verilen özel ve genel nimetlerle ilişkilendirmektedir.

4. Yed

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından bir diğeri ise “yed”tir. Sözlükte “yed” kelimesi “el” anlamındadır. Kinaye ve mecaz yoluyla ise “kudret, güç, hâkimiyet, mülkiyet, yardım-destek, nimet-lütuf,”³³ gibi manalara gelmektedir. Yed kelimesi Kur'an'da on iki yerde Allah'a nispet edilmektedir.³⁴ Selef âlimleri Allah için yed/el uzvunu kabul

²⁸ Rağib-el-İsfahânî, *el-Müfredât*, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 1071.

²⁹ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 17/344.

³⁰ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3/213.

³¹ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4/274.

³² İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4/276.

³³ Ebu'l-Bekâ el-Kefevî, *el-Külliyyât*, thk. Adnan Derviş ve Muhammed-Misrî (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, ts.), 549.

³⁴ Bk. ez-Zâriyât.51/47.

etmezler. Bunun, Allah için özel bir sıfat olduğunu belirtirler. Ehl-i Sünnet'ten halef âlimleri ise bunu, yerine göre kuvvet, mülk, kudret ve nimet gibi manalara yormuşlardır.³⁵

İbn Acîbe, Allah'ın elinden bahseden Fetih suresinin 10. âyetinin tefsirinde biat eden kimselerin ellerinin üzerinde bulunan Resûlullah'ın elinin, Allah'ın eli hükmünde olduğunu beyan etmektedir. Dolayısıyla o, söz konusu âyetin, Hz. Peygamberin üstünlüğünü ve faziletini en açık bir şekilde ortaya koyduğunu belirtmektedir.³⁶ Yine o, Allah'ın elinin bağlı olduğunu iddia eden Yahudilerin sözlerini yalanlayan Maide suresinin 64. âyetinin tefsirinde eli bağlı olmayı cimrilikle, eli açık olmayı ise cömertlikle te'vil etmektedir.³⁷ Dolayısıyla İbn Acîbe, yed/el ile ilgili ayetleri te'vil etme yoluna baş vurmakta ve bu hususta Ehl-i sünnetin görüşünü benimsemektedir.

Yasin suresinin 71. âyetinde geçen “eydînâ” ifadesini kudret olarak te'vil eden İbn Acîbe,³⁸ “iki elimle yarattığım” ifadesinin yer aldığı Sâd suresinin 75. âyetinin tefsirinde, âyette kudret yerine “el” kelimesinin zikredildiğini, zira “iki elimle” ifadesi ile Hz. Adem'in yaratılmasındaki özenin ve onu yüceltmenin ifade edildiğini beyan etmektedir. Ayrıca bununla İblis'in yaptığı işin de kınandığını ifade etmektedir. İbn Acîbe bu husustaki işârî yorumunu da beyan etmektedir. Ona göre insandaki ilâhî tecelli, bütün tecellilerin üstünde yer almaktadır. Onun şekli, bütün şekillerin üstündedir. Dolayısıyla Allah, insan dışında başka bir varlık için, “biz onu en güzel şekil ve surette yarattık” buyurmamıştır. Zira, insanda nur ve karanlık; madde ve mana gibi iki zıt durum bir arada bulunmaktadır. Bunun içindir ki Allah, insan hakkında, “iki elimle var ettiğim kimse” buyurmuştur. Yani Allah adeta, “ben onu hikmet ve kudret elimle yarattım” şeklinde seslenmiştir.”³⁹ Görüldüğü gibi İbn Acîbe, söz konusu âyette zikredilen “yed” kelimesinin kudret anlamını ön plana çıkarmakta ve işârî yorum olarak da Allah'ın insanı en güzel şekilde yarattığına yönelik görüşünü dile getirmektedir.

İbn Acîbe, Zümer suresin 67. âyetinde geçen “yemin” kelimesinin “el” anlamına geldiğini, müfessirlerin büyük çoğunluğu tarafından kudret anlamına gelecek biçimde te'vil edildiğini beyan etmektedir. Ancak o, âyetin zahiri manası üzerine yorumlanmasını da uzak bir ihtimal olarak görmemektedir. Ona göre Allah, dilerse yeryüzünü değiştirip tamamını bir araya getirir. Öyle ki yeryüzü düz ve yuvarlak bir tepsi gibi olur. Sözüne devamla İbn Acîbe, Allah'ın tecellilerinin bir sonunun ve sınırının olmadığını beyan eder. Öyle ki bu durum,

³⁵ Yezîd el-Âmülî Taberî, *Câmiu'l-beyân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 22/209-210. Ayrıca bk. Ömer-Aydın, “Kur'an'da Geçen-Belli Başlı Haberî Sıfatların Te'vili”, *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2000), 155-159.

³⁶ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 7/136.

³⁷ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2/195-196.

³⁸ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 6/160.

³⁹ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 6/232-235.

Allah'ın zâtını sınırlandıramayacağı gibi O'nu bir cisme benzetmeyi de gerektirmez.⁴⁰ Böylece İbn Acıbe, kıyamet günü Allah'ın, insan suretinde tecelli etmesinin mümkün olduğunu, bunun da O'nun yüce zâtında bir eksikliğe sebep olmayacağını ifade etmektedir.

5. İtyân ve Meci'

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından diğeri ikisi ise "ityân" ve "meci'"dir. Bunlar gelmek anlamında kullanılmaktadır.⁴¹ Kur'an'da meci' ve ityân'ın Allah'a nispet edildiği görülmektedir.⁴² Selef âlimleri, âyetlerin zahirinden hareketle Allah'ın geldiğini ifade etmekte, ancak bu gelişin insanların gelişi gibi olmadığını beyan etmektedir. Sonraki halef âlimler ise Allah'ın gelmesinden Allah'ın âyetlerinin ve emrinin gelmesini anlamaktadır.⁴³

İbn Acıbe, Bakara suresinin 210. âyetinin tefsirinde Allah'ın gelmesini, Allah'ın, zâtına yakışır bir biçimde kullarına gelmesi ve onlar arasında hüküm vermesi olarak açıklamaktadır. Bunun yanında o, söz konusu âyetin işârî yorumunda Allah ile barışık olmayıp da tahkik ehline ulaşamayan kalbi perdeli olan kimseler için de âyette bir tehdit olduğunu belirtmektedir. Zira onlar Allah ile çekişmeye girip O'nun takdir ve hükümlerine itiraz ederler.⁴⁴

İbn Acıbe, Fecr suresinin 22. âyetinin tefsirinde Allah'ın gelmesini, O'nun hükmünün ve emrinin gelmesi olarak te'vil etmektedir. Yine o, işârî olarak Rabb'in gelmesini, müşâhede için zuhur ve tecelli etmesi olarak açıklamaktadır.⁴⁵ Ayrıca o, Nahl suresinin 26. âyetinin tefsirinde Allah'ın gelmesini, Allah'ın kıyamet gününde kendine inanmayanları huzurundan uzaklaştırması olarak izah etmektedir.⁴⁶ Görüldüğü üzere İbn Acıbe, Allah'ın gelmesi ile ilgili âyetleri zahiri ve işârî olarak farklı manalarda ele almakta ve bu hususla ilgili âyetleri te'vil etme yoluna gitmektedir.

6. Kurb ve Maiyyet

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından diğeri ikisi ise "kurb ve maiyyet"tir. Sözlükte, "kurb", yakın olmayı; "maiyyet" ise beraber olmayı ifade etmektedir.⁴⁷ Bir tasavvuf terimi olarak kurb kelimesi, genellikle zıt anlamlısı olan bu'd/uzaklık kelimesi ile birlikte kullanılmaktadır. Kurb kelimesi, Kur'an'da bazen mekânsal⁴⁸ ve zamansal⁴⁹ yakınlığı ifade

⁴⁰ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medîd*, 6/280-281.

⁴¹ İbn Manzûr, "Cae", 1/51-52; İsfahânî, "Cae", 356-357.

⁴² Bk. el-Bakara.2/210; el-Fecr.89/22.

⁴³ Mahmûd en-Nesefî, *Medâriku't-tenzîl*, thk. Yusuf Ali Bedevî (Beirut: Dâru'l-Kelim et-Tayyib, 1998), 1/176.

⁴⁴ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/206-207.

⁴⁵ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medîd*, 8/302-303.

⁴⁶ İbn-Acıbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4/16-17.

⁴⁷ Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyyât*, thk. Adnan Dervîş, (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 838-839.

⁴⁸ et-Tevbe.9/28.

⁴⁹ el-Enbiyâ.21/1.

eder şekilde kullanılsa da daha çok mânevî yakınlığı anlatmak için kullanılmaktadır.⁵⁰ Sûfilere göre kurb, taat ve ibadetlere yakın olmayı, bu'd ise bunlardan uzak kalmayı ifade etmektedir.⁵¹

İbn Acîbe, Allah'a yakın olmaktan bahseden Bakara suresinin 186. âyetinin tefsirinde, sahabenin sorduğu, “Rabbimiz yakın mıdır, uzak mıdır?” şeklindeki soruya karşılık âyetin sebebi nüzulünü aktarmakta ve Allah'ın, kuluna ilim, kudret ve ihata bakımından yakın olduğunu zikretmektedir. Kulun gizli veya açık, gece veya gündüz ettiği duanın Allah'ın istediği zamanda karşılık bulacağını beyan etmektedir.⁵² Daha sonra İbn Acîbe, söz konusu âyetin işârî yorumuna değinmektedir. Ona göre Allah, kullarına manen yakındır. Başka bir deyişle Allah'ın, kuluna yakınlığı zâtı ile değil, sıfatlarıyla gerçekleşir. Bunun yanında zât ile yakınlığı da mümkündür. Kulda mahv ve fenâ hali ortaya çıkıp, ayrılık ortadan kalkınca ve vuslat gerçekleşince mesafe, yakınlık, uzaklık ve ayrılık diye bir şey söz konusu değildir.⁵³ Görüldüğü gibi İbn Acîbe, Allah'ın kuluna olan yakınlığını, manevi anlamdaki yakınlık olarak anlamaktadır.

İbn Acîbe, Hadid suresinin 4. âyetinin tefsirinde Allah'ın kullarıyla beraberliğini, ilmiyle açıklayan İbn Atiyye'nin görüşünü nakletmektedir. Daha sonra o, söz konusu âyetin işârî yorumunda Allah'ın kudsî celaline ve ululuğun kemâline uygun bir biçimde zâtı ve sıfatlarıyla insanla birlikte olduğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla ona göre Allah'ın zâtıyla sıfatları birbirinden ayrılmaz. Zira insan, zâtı ve sıfatlarıyla tek ve bir olana bakarsa, gözünde O'nunla kimse kalmaz. Çünkü O'nunla olan hiçbir şey yoktur.⁵⁴ Görüldüğü üzere İbn Acîbe, zât-sıfat ayrılmazlığına vurgu yapmakta ve kulun Allah'a terakkisinde bunu bilmenin önemine değinmektedir.

İbn Acîbe, Allah'ın insana şah damarından daha yakın olmasını ifade eden Kâf suresinin 16. âyetinin tefsirinde şah damarını, boynun iki tarafında bulunan ve bir ucu kalbe bağlı olan damar olarak tanımlamakta ve bu ifadenin, Allah'ın, kulunun zâhir ve bâtın halini en iyi bilen varlık olduğuna anlamına geldiğini beyan etmektedir.⁵⁵ İbn Acîbe, bu minvalde söz konusu âyeti işârî olarak da yorumlamaktadır. Ona göre Allah, insana kalbinin damarlarından daha yakındır. Zira fiilin gerçekleşmesi sıfatlarladır. Sıfatlar ise zâttan ayrılmaz. Dolayısıyla

⁵⁰ el-Bakara.2/186.

⁵¹ İsfehânî, “Krb”, 1193-1194.

⁵² İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/186.

⁵³ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/187.

⁵⁴ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 7/311-312.

⁵⁵ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 7/186-187.

gerçek yakınlık, kudret ve ilimle olmaktadır. Bu da zâtla yakın olmayı icap ettirmektedir.⁵⁶ Görüldüğü gibi İbn Acîbe, Allah'ın kula yakın olmasını manevî açıdan ele almaktadır.

İbn Acîbe, Bakara suresinin 46. âyetinde zikredilen Allah'a kavuşma ve vuslatı ahiret hayatında Allah'a kavuşmak olarak yorumlamaktadır. Yani onlar, dünyada yapmış oldukları amellerinin karşılığını sevap ya da ceza olarak göreceklerine kesin olarak inanırlar.⁵⁷ Dolayısıyla İbn Acîbe, âyette zikredilen kavuşma ve vuslatı mecazî anlama yormakta ve onlara ahirette dünyadan getirdikleri amellere göre muamele edileceğini beyan etmektedir.

7. Fevk

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından bir diğeri ise “fevk”tir. Mekân, zaman, cisim, sayı ve konumla ilişkilendirilen “fevk” kelimesi, üst anlamına gelmektedir.⁵⁸ Fevk kelimesi Kur'an'da Allah'a nispet edildiği gibi insanlara ve diğerk canlılara da nispet edilmektedir. Fevk kelimesi, En'am suresinin 18. âyetinde Allah'a nispet edilerek kullanılmıştır. Âyette geçen söz konusu kelime kahr, cebir ve kuvvetle yenme, zorla boyun eğdirme, sıkıştırma, galip ve üstün gelme anlamlarıyla zikredilmiştir.⁵⁹ Dolayısıyla Allah ile insan arasında mekân açısından altta veya üstte olma söz konusu değildir.

İbn Acîbe, söz konusu âyetin işârî yorumuna da değinmektedir. Ona göre her kim Allah'ın, kulları üzerindeki yegâne hüküm verici olduğunu bilirse nefsinin isteklerini bir kenara kor; kendi özelliklerinden sıyrılır. Bunun bilincinde olan bir kimse, Allah ile arasında bir perdenin olmadığını da farkındadır. Ancak Allah'ı hiçbir şey perdeleyemez. O, tüm kulları üzerinde tasarruf sahibidir. Dolayısıyla perdelenen ancak kuldur; kul Rabbinden cehaleti ve boş vehmiyle perdelenmiştir.⁶⁰ Görüldüğü gibi İbn Acîbe, Allah'ı hiçbir şeyin hiçbir şekilde kuşatamayacağını; Allah'ın, her şeyi idaresi altına aldığını bilen kimse ile Allah arasında bir perdenin olmayacağını beyan etmektedir.

8. Nefs

Allah'ın haberî sıfatlarından diğeri ise “nefs”tir. Sözlükte “nefes, can, ruh, hayat, zât, hevâ ve heves, insan, varlık, beden, bedenden kaynaklanan düşük arzular” gibi anlamlara gelen nefis kelimesi,⁶¹ Kur'an'da farklı anlamlarda kullanılmaktadır.⁶² Nefs kelimesi, Âl-i

⁵⁶ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 7/188.

⁵⁷ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/81.

⁵⁸ Ebü'l-Bekâ, “Fvk”, 676.

⁵⁹ İsfehânî, “Fvk”, 1163.

⁶⁰ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2/267.

⁶¹ İbn Manzûr, “Nfs”, 6/233-237.

⁶² Bk. Âl-i İmrân.3/28, 30.

İmrân suresinin 30. âyetinde ise zât ve öz varlık anlamında kullanılmaktadır. Kendisinden sakındırılan şey ise Allah'ın azabıdır.⁶³

İbn Acîbe, Âl-i İmrân suresinin 30. âyetinde zikredilen “nefs” ifadesinin, kâfirleri dost edinmeye, emrine muhalefet etmeye ve nehyettiği şeyleri işlemeye karşı bir tehdit olduğunu belirtmektedir. Zira Araplar, “falancadan çekinin!” derken bununla, zâtından değil, zararından korunun demek isterler. Dolayısıyla âyetteki “Allah, sizi nefsinden sakındırır” ifadesinde nefsin zikredilmesinden daha şiddetli bir tehdit mevcut olup bu ifade, gelecek azabın bir sebep vasıtasıyla değil de doğrudan Allah'tan geleceğini ifade etmektedir.”⁶⁴ Böylece İbn Acîbe, Allah'ın nefsiyle ilgili âyetleri de te'vil etme yoluna gitmektedir.

İbn Acîbe, söz konusu âyetin işârî yorumunda “Allah sizi kendinden sakındırır” ifadesinin “kendisiyle birlikte başkasına yönelmekten sakındırır.” anlamına geldiğini ve terbiye yolunda ilerleyen seyr u sülûk sahiplerine bir hitap olduğunu dile getirmektedir. Yine o, bu ifadeyle vuslata erenlere bir hitapta bulunulduğunu ve bununla Allah'ın, kendisiyle birlikte başkasını müşâhede etmeyi yasakladığını beyan etmektedir.⁶⁵ Görüldüğü gibi İbn Acîbe, söz konusu âyetin zahiri tefsirinde Allah'ın azabını celbetmeme hususunda kulların uyarıldığını ifade ederken, işârî yorumda ise bunun seyr u sülûk sahiplerine ve vuslat ehline bir hitap olduğunu beyan etmektedir.

9. Nûr

Kur'an'da zikredilen Allah'ın haberî sıfatlarından bir diğeri ise “nûr”dur. Nûr kelimesi sözlükte “nevr” kökünden gelen bir isim olup “aydınlık, ışıık” anlamına gelmektedir.⁶⁶ Nûr kelimesi Kur'an'da iki defa⁶⁷ zât-ı ilâhiyyeye nispet edilmektedir. Bu durumda sıfat olarak “nurlandıran, her şeyi aydınlatan” veya “nûr kaynağı” diye izah edilmektedir.⁶⁸ İsfehânî, nuru dünyevî ve uhrevî nûr olarak ikiye ayırmaktadır. Dünyevî nuru, basîret gözüyle görülebilen ve görme organı olan gözle algılanan nûr şeklinde iki kısma ayırmaktadır. Uhrevî nuru ise ebedî âlemde müminlerin önlerinde ve sağ taraflarında bulunacak olan nur şeklinde izah eder. Ayrıca o; nuru verenin, nurlandıranın bizzat Allah olmasından dolayı Allah'ın kendisini “nûr” diye adlandırdığını beyan etmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla “nûr”un hem dünyevî ve hem de uhrevî boyutundan bahsetmek mümkündür.

⁶³ Râzî, Tefsîr-i kebîr, 2/383-384.

⁶⁴ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/308.

⁶⁵ İbn-Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1/309.

⁶⁶ Ebû'l-Bekâ, “Nvr”, 987.

⁶⁷ en-Nûr.24/35; ez-Zümer.39/69.

⁶⁸ Ebû'l-Bekâ, “Nvr”, 987.

⁶⁹ İsfehânî, “Nur”, 1490.

İbn Acıbe, “Allah, göklerin ve yerin nûrudur...”⁷⁰ âyetinin tefsirinde nûru “kendisiyle hem maddi hem de manevî eşyanın aydınlanıp, olduğu halde aksettiği şeydir.” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre âyette geçen nûrdan kasıt ise manevî nurdur. Şâyet bu nûrla kulluk hükümleri ortaya çıkıyorsa ona “İslâm nuru” denir. Eğer bununla burhan yoluyla Allah’ın zâtına ve kemaline ait sıfatlar ortaya çıkıyorsa ona “iman nûru” denir. Yine bununla Allah’ın sırları ve zâtının hakikati zuhur ediyorsa ona da “ihsan nûru” denir. İslam nûru yıldızın, iman nûru ayın, ihsan nûru güneşin ışığına benzer.⁷¹ Ayrıca İbn Acıbe, Zümer suresinin 69. âyetinin tefsirinde kıyamette Allah’ın insanlar arasında hüküm vereceği gün, yeryüzünün O’nun zâtının nuruyla aydınlanacağını beyan etmektedir.⁷² Dolayısıyla İbn Acıbe, âyetlerde zikredilen nûru daha ziyade mecazî anlama yormaktadır.

İbn Acıbe Nûr suresinin 35. âyetinin tefsirinde işârî manada yorumlarına devam etmektedir. Ona göre bütün kâinat, Allah’ın nûrundan bir cüzdür ve O’nun zâtının sırlarından bir sırdır. Dolayısıyla bütün evrenin nûru ve sırrı Allah’tır. Bunu da sadece fenâfillâh makamına ulaşan ârifibillâh zâtlar anlar.⁷³ Görüldüğü gibi İbn Acıbe, bütün kâinatın Allah’ın latif nûraniyetinden ortaya çıkmış bir nûr olduğunu belirtmektedir.

Sonuç

İbn Acıbe, tefsirinde uyguladığı kendine has metoduyla dikkat çeken müfessirlerden biridir. Kendisi bir sûfi olması nedeniyle tasavvufî anlayışını tefsirine yansıtmıştır. Zira o, önce ayetin zahirî anlamını, peşi sıra batınî/işârî manasını ele almıştır. Bu metodunu haberi sıfatlarla ilgili ayetlerin tefsirinde de sürdürmüştür.

İbn Acıbe, zahiri tefsir kısmında istivâ, vech, ayn, yed, ityân, meci’, kurb, maiyyet, fevk, nefis ve nûr gibi haberi sıfatları Ehl-i sünnetten halef alimlerinin görüşlerine paralel olarak yorumlamıştır. Yani söz konusu kavramları Allah’ın zât ve sıfatlarına uygun bir şekilde te’vil etmiştir. Dolayısıyla o, Allah’a herhangi bir uzvun nispet edilemeyeceğini, aksi takdirde Allah’ın bir cisim olarak düşünölebileceğini beyan etmiştir. Bunun yanında o, tefsirinin işâret kısmında söz konusu ayetleri işârî yönden ele almıştır. İbn Acıbe, Allah’ın haberî sıfatlarını tasavvuftaki hal ve makamlar bağlamında izah etmeye çalışmıştır. Ona göre Allah’a yakın olmak, nefis terbiyesinden ve nefsin öldürölmesinden geçer. Hakka’l-yakîne ulaşmak isteyen kimse nefsinin mânen öldürmelidir. Kalbinde Allah’tan başka şeylere yer açmamalıdır. Bunun yolu da bir mürşid-i kâmil önderliğinde seyr-u sülûkunu tamamlamaktır. Böylece kul, Allah’a vuslat olma yolunda önemli bir mesafe kaydetmiş olacaktır.

⁷⁰ en-Nûr 24/35.

⁷¹ İbn-Acıbe, *el-Bahru’l-medîd*, 5/78.

⁷² İbn-Acıbe, *el-Bahru’l-medîd*, 6/282.

⁷³ İbn-Acıbe, *el-Bahru’l-medîd*, 5/78-579.

Kaynakça

- Abdulgâkî, Muhammed Fuad. *el-Mu'cemu'l Müfehres li'l-Elfazi'l Kur'an'il-Kerîm*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990.
- Aydın, Ömer. "Kur'an'da Geçen Belli Başlı Haberî Sıfatların Te'vili". İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2 (2000), 143-177.
- Azzûzî, Hasan. *Şeyh İbn Acîbe ve Menhecühü fi't-Tefsir*. Mağrib: y.y., 2001.
- Bâcûrî, İbrahim b. Muhammed. *Şerhu Cevhereti't-tevhid*. Beyrut, b.y., 1983.
- Cürcânî, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed. *Şerhu'l-mevâkıf*. İstahbul: b.y., 1230h.
- Ebü Hanîfe, el-Fıkhu'l-Ekber, çev. M.Öz. İstanbul: MÜİF Vakfı Yay., 1981.
- el-Kefevî, Ebü'l-Bekâ. *el-Külliyât*. thk. Adnan Dervîş ve Muhammed Mısrî. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, ts.
- Eş'arî, *Ebu'l-Hasan el-İbâne an Usuli'd-Diyâne*. çev. M. Kubat. İstanbul: İşrak Yay., 2008.
- Ferâhîdî, Ebü Abdırrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm. *Kitabü'l ayn*. thk. Mehdi Mahzumî - İbrâhim es-Semaraî. b.y: y.y., ts.
- Herrâs, Muhammed. *Şerhu'l-Vâsıtıyye*. b.y: Dâru İbn Kayyim, ts.
- İbn Acîbe, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî. *el-Bahrü'l-medîd fi tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*. thk. Ömer Ahmed er-Râvî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 3. Baskı, 2010.
- İbn Battâl, Ebu'l-Hasen Ali b. Halef. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Ebu Temîm Yâsir b. İbrahim. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- İbn Huzeyme, Ebü Bekr Muhammed b. İshâk. *Kitâbü't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb Azze ve Celle*. thk. Abdulaziz b. İbrahim eş-Şehvân. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1994.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, 1414h.
- İmâmü'l-Haremeyn. *el-Akîdetü'n-Nizâmiyye el-Cüveynî*, thk. M. Zahid el-Kevserî. Kahire: b.y., 1992.
- İsfahânî, Rağîb. *el-Müfredât*. çev. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.
- Kefevî, Ebü'l-Bekâ. *el-Külliyât*. thk. Adnan Dervîş. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle. ts.
- Mâtürîdî, Ebü Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Kitâbü't-Tevhîd*. nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bedevî. Beyrut: Dâru'l-Kelim et-Tayyib, 1998.
- Oral, Osman. "Fahredden Râzi'de Haberî Sıfat Sorunu", *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi = The Journal of Turk & Islam World Social Studies* 2017, 4/14, 154-182.

- Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Tefsîr-i kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420h.
- Râzi, Fahreddin. *Esâsüt't-takdis*. thk. Ahmed Hicazî es-Seka. Beyrut: b.y., 1987.
- Selvi, Dilaver. "Ahmed İbn Acîbe el-Haseni'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim]*10/3 (2010), 261-281.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmüli. *Câmiu'l-beyân 'an te'vili Âyi'l-Ķur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. b.y.: Müessetü'r-Risâle, 2000.
- Taftazânî, Sa'duddin Mesud b. Ömer. *Şerhu'l-makâsıd*. Beyrut: b.y., 1989.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâiki gavâmidi't-tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407h.